

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ НАПРЯМІВ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БЛАГОДІЙНОСТІ ТА МЕЦЕНАТСТВА В УКРАЇНІ

Як відомо, на етапі трансформації політичної системи в Україні формується модель державної політики у сфері благодійності та меценатства. Аналіз складної проблеми формування цієї моделі вважаємо за доцільне розпочати із українських та зарубіжних досліджень. Зокрема, частково проблемою переймалися О.Сидоренко¹, М.Слабошпицький, М.Сорока², С.Руденко, С.Куц, Л.Шаповалов³, О.Ткаченко⁴, В.Стоєцький⁵, С.Синецький⁶, Л.Айриш і Д. Рутсен⁷.

У статті основна увага приділяється:

– аналізу чинної нормативно-правової бази, вітчизняної та зарубіжної літератури за темою дослідження;

– аналізу наукової літератури та характеристик тенденцій розвитку регулювання благодійності та меценатства на розвиток освіти, науки, охорони здоров'я, соціального забезпечення, культури у взаємодії з інституціями громадянського суспільства з урахуванням досвіду української діаспори;

– розкриттю діяльності владних органів з позицій наукових підходів та практики реалізації регулювання благодійності та меценатства;

– ролі духовних цінностей, ментальних традицій у житті людини, визначенню місця громади та органів місцевого самоврядування в стратегічних орієнтирах впровадження державного регулювання благодійності та меценатства гуманітарною сферою;

– дослідженню внеску діючих українських фондів;

– аналізу стану та перспективи сучасної приватної моделі благодійності та меценатства в Україні.

Метою цієї статті є аналіз сучасного стану формування моделі державної політики розвитку благодійності та меценатства в контексті їх соціально-економічного й культурно-освітнього впливу на добробут і життя України.

Управління суспільним розвитком передбачає інтеграцію державного, регіонального, муніципального управління та місцевого самоврядування в регулюванні благодійності та меценатства для розвитку соціогуманітарної політики. Сучасна соціальна політика

має більше спрямовуватися на індивідуалізацію, адресність соціальної підтримки.

Проте у 2006 році, незважаючи на задекларовану необхідність поглиблення адресності соціальних допомог, в Україні так і не вдалося створити ринково орієнтовану модель соціального захисту.

Тому, на думку М.К.Орлатого, О.С.Ігнатенка, потрібно побудувати систему соціальної підтримки, адекватну існуючим соціально виправданим потребам малозабезпечених верств населення та здійснити перехід від екстенсивного шляху розширення соціальної інфраструктури територій до підвищення якості соціальних послуг, які надаються населенню. Неабияку роль у цьому процесі має відігравати саме диверсифікація соціального обслуговування на основі запровадження системи партнерства між органами місцевого самоврядування та приватним і неприбутковим секторами на ринку соціальних послуг.

У результаті поступово виникає сукупність механізмів соціальної взаємодії органів місцевого самоврядування з недержавними структурами, включаючи такі форми, як: соціальне замовлення, соціальне обслуговування, соціальне спонсорство; стимулювання надання соціальних послуг за допомогою прямого фінансування; стимулювання спонсорства недержавних структур⁸.

На думку виконавчого директора Центру інновацій та розвитку Олександра Сидоренка, основним джерелом фінансування діяльності громадських і благодійних організацій є кошти, що спрямовані під реалізацію конкретних програм міжнародними благодійними фондами чи організаціями, які працюють за контрактами з агентствами, що надають технічну допомогу Україні (Міжнародний фонд «Відродження», Фонд «Євразія», Каун-терпарт Альянс, Жіночий консорціум ННД-США, Програма розвитку ООН та ін.) Автор у праці «Громадські та благодійні організації України» вважає, що орієнтація лише на проектну діяльність не сприяє створенню тривких засад організаційної структури та менеджменту самих організацій. Донори найчастіше зосереджують увагу на використанні проекту як такого, а не на тому, як те чи інше фінансування сприятиме структурному зростанню організацій⁹.

Зокрема, приватний Фонд «Євразія» здійснює свою діяльність за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку та інших фінансових донорів. Фонд підтримує локальні ініціативи в галузі громадянського суспільства, розвитку приватного підприємництва, державного управління і політики. Із 1993 року фонд виділив

7 300 грантів на загальну суму понад \$150 мільйонів у 12 колишніх республіках СРСР. У це число входить й Україна¹⁰. Весною 2007 року за підтримки Фонду «Євразія» в НАДУ при Президентові України відбувся триденний семінар з державного управління.

Адже основна мета фонду — це підвищення ефективності використання громадського потенціалу і механізмів громадсько-державної взаємодії для вирішення соціально-значущих проблем розвитку територій 12 колишніх республік СРСР.

Серед основних завдань є такі: сприяння покращанню життя населення; побудова ефективних механізмів громадсько-державної взаємодії; розвиток ефективного соціального партнерства влади, суспільства і бізнесу; підвищення ефективності системи і ресурсів регіонального і муніципального управління для вирішення проблем розвитку територій; становлення і розвиток фінансово-економічної самостійності і стабільності територіальних органів управління на регіональному і муніципальних рівнях; підтримка демократичних цінностей, сприяння побудові системи публічної влади за допомогою налагоджування механізмів громадської участі і контролю над процесом прийняття рішень.

Необхідність модернізації системи освіти в Росії, як і в Україні, пов'язана з розвитком і зміцненням демократії, підвищенням конкурентоспроможності на світовому ринку освітніх послуг, інтеграції Росії і України в світовий освітній простір. Програма «Освітній ресурс місцевому співтовариству» фонду «Євразія» є прикладом побудови партнерських відносин з Міністерством освіти і науки РФ. Стратегія програми побудована згідно з основними пріоритетами Федеральної програми розвитку освіти Російської Федерації до 2010 року.

Мета програми: підтримка демократичних змін у системі управління освітою; сприяння впровадженню європейських і світових стандартів у освітній процес; підтримка зацікавлення громадськості у процесі модернізації освіти¹¹.

Програмні області:

Вища освіта — бере участь понад 20 університетів Росії.

По-перше. Підвищення ефективності університетського управління через реалізацію механізмів стратегічного планування, створення систем якості і підтримки інтеграційних процесів.

По-друге. Зміна принципів побудови освітніх програм у російських регіональних університетах в умовах входження Росії в болонський процес.

По-третє. Сприяння розвитку партнерства між регіональними університетами, місцевими органами влади, бізнесом і інститутами громадянського суспільства.

По-четверте. Створення Асоціації прогресивних університетів, що динамічно розвиваються.

Загальна освіта — бере участь понад 30 регіонів Росії.

Підтримка мережі ресурсних центрів з громадсько-державного управління в освіті у російських регіонах і в галузі взаємодії освіти, місцевого співтовариства і ринку праці.

Проведення засідань Міжрегіонального освітнього форуму, майданчика для обговорення і поширення «кращого практичного досвіду» й ідей у розвитку освіти для налагоджування і розширення міжрегіональної і міжнародної співпраці¹². Постають ці проблеми і в Україні.

Поряд з цим в Україні набуває поширення державна політика благодійності та меценатства на духовний розвиток особистості. Розвитку благодійності та її видів філантропії, меценатства на розвиток культури, мистецтва, історії, просвіти, духовного розвитку особистості в Україні сприяє Інститут Президента України. Так, згідно з Указом Президента України «Про невідкладні заходи щодо відродження Софії Київської як загальнонаціонального духовного центру» від 30 грудня 2005 р. у п. 1 Президент Віктор Ющенко постановив, зокрема, «опрацювати питання щодо фінансування окремим рядком із загального фонду Державного бюджету України, починаючи з 2007 р., видатків на утримання заповідника». У п. 2 цього Указу записано: «Підтримати пропозицію громадськості щодо утворення Ради меценатів Національного заповідника «Софія Київська»»¹³. Завдяки меценатам у 2006 р. уможливлено реставрацію архітектурного ансамблю Софіївського собору, якого в 1990 р. включено до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО як шедевр творчого генія, який значно вплинув на розвиток архітектури, монументального мистецтва та архітектурно-планувальну композицію м. Києва та східної Європи. На меценатські кошти відреставровано Андріївську і Кирилівську церкви заповідника.

До 70-річчя заснування Національного заповідника «Софія Київська» у виставковому залі «Хлебня» проходили такі виставки: «Традиції українського меценатства»; «Мистецтво іконопису — духовна спадщина народу» із зібрання Національного заповідника «Софія Київська»; «Відлуння минулих століть»; виставка археологічних знахідок останніх років; «Погляд у минуле»; копії

мозаїк та фресок із зібрань Національного заповідника «Софія Київська» та «Український бурштиновий світ»; постійно діюча виставка українського бурштину. До речі, ціни на виставки помірні. Ціна квитка для студента — 2 гривні. Для дорослих — 5 грн.

Також Всеукраїнський благодійний фонд українського філармонійного товариства за сприяння головного управління культури і мистецтва Київської міської державної адміністрації проводить концерти в рамках проекту «Музичні вечори в Національному заповіднику «Софія Київська» (музей «Андріївська церква»). Автор і керівник Йосип Франц. Таким чином, у перехідні часи крок за кроком формується українська модель державної політики у сфері благодійності та меценатства. Завдяки співпраці державних інституцій із благодійними фондами, бізнесом, приватними особами до киян та гостей столиці доходить високе мистецтво, шедеври-пам'ятки, історичні та археологічні знахідки минувшини.

Зокрема, виставка «Мистецтво іконопису — духовна спадщина народу» із зібрання Національного заповідника «Софія Київська», що представлена в одній із кімнат виставкового залу «Хлебня» по вул. Володимирській, 22, м. Києва, доносить до громади твори сакрального мистецтва, які були подаровані київським музеям сучасними меценатами.

Частину експозиції складають ікони, царські врата, картина «Козак — бандурист», які Національний художній музей України у 2005 р. отримав у подарунок від Генерального директора ТОВ «Політрейд», кандидата економічних наук Юрія Вязьмітінова. Серед цих творів, кожен з яких має значну мистецьку цінність, привертає увагу ікона «Таємна вечеря», яка належить пензлю майстра XVII ст. і виконана у традиціях західноукраїнської школи іконопису.

Дарунок Юрія Вязьмітінова має особливий характер: меценат врятував колекцію, викупивши вивезені за кордон твори та повернувши їх в Україну. Юрій Вязьмітінов відомий благодійними жертвами церквам України: ікона Казанської Богоматері XVIII ст. була передана до собору у Черкасах, лампада XVIII ст., ікони і предмети культури — до Володимирського собору у Києві, різьблений хрест червоного дерева у срібному обрамленні — патріарху Філарету. Представлена тут колекція стала першим меценатським внеском Вязьмітінова до музейних зібрань.

Меценатство є спадковою рисою Вязьмітінових-Терещенків, чие родове гніздо знаходилося у Путивлі. Саме там зберігалися колекція ікон і унікальна бібліотека. Книжки загинули під час Дру-

гої світової війни, а 300 ікон були подаровані бабусею мецената Ганною Василівною у Молчанську обитель Різдва Богородиці, де знаходяться і понині¹⁴.

Цінним подарунком Національному художньому музею України від видавництва «Родовід» стала ікона «Святий Миколай». Вона представлена у експозиції виставки і являє собою цікавий зразок, характерний для мистецтва іконопису Центральної України другої половини XVIII ст. Діяльність видавництва «Родовід» спрямована на збереження та популяризацію української старовини. Серед його численних видань, присвячених історії, побуту, звичаям, культурі і мистецтву давньої України, окремо слід відзначити ті, що стосуються безпосередньо іконопису (спеціальний номер журналу за 1994 рік), альбом «Український іконопис», автор і упорядник якого Олег Сидор тощо.

На виставці експонується ікона «Христос Вседержитель», подарована у 1998 році Національному художньому музею України відомим українським колекціонером і меценатом Ігорем Понамарчуком. Його приватна колекція стала основою для створення першого приватного музею Києва «Духовні скарби України», який відкрив для широкого загалу шедеври українського іконопису. Вже традиційними стали виставки українських художників у приватному музеї мецената¹⁵. Таким чином, 2006 року до громади дійшли полотна художниці Розалії Рабинович¹⁶.

На думку директора музею «Духовні скарби України» І.Горбачової, одним із важливих аспектів збиральницької діяльності київського колекціонера і мецената Ігоря Тарасовича Понамарчука є відродження і повернення у контекст української культури незаслужено забутих імен художників¹⁷. Так, 2006 року у музеї мецената проходила виставка праць Миколи Прахова, представнику династії, роль якої в художньому житті Києва кінця XIX початку XX століть важко переоцінити. Реставраційні роботи у Софіївському соборі і Кирилівській церкві, розписи Володимирського собору — це лише незначна частина того, чим Київ зобов'язаний батьку художника Андріану Прахову.

Діяльність Ігоря Понамарчука високо оцінена співвітчизниками: він Повний кавалер ордена Володимира Великого, Повний кавалер Міжнародного ордена Миколи Чудотворця (за примноження добра на землі).

У 2004 році приватний колекціонер із Вінниці Володимир Козюк подарував Національному заповіднику «Софія Київська» ікону

«Свята Катерина» та святі Софія, Віра, Надія, Любов, які теж експонувалися на виставці у одному із залів у «Хлебні» на території заповідника, що по вулиці Володимирській, 22.

Експонати знайомлять відвідувачів з творами сакрального мистецтва, дають змогу оцінити таланти і професійну майстерність митців минулого, свідчать про найкращі традиції українського меценатства.

Серед подарунків меценатів радували око і душі відвідувачів ікони «Богоматір із немовлям» ХІХ ст., «Богоматір — нев'янучий цвіт» кінця ХVІІІ ст., «Богоматір з немовлям» друга половина ХVІІІ ст. та ін. У цьому ж залі виставлено два полотна із зображенням «Козак — бандурист» кінця ХІХ ст. та ін.

Таким чином, в Україні відбуваються позитивні зміни у розвитку благодійності та меценатства як об'єктів державного регулювання. Дослідження переконує в тому, що ми стаємо свідками формування моделі державної політики розвитку благодійності та меценатства в контексті їх соціально-економічного й культурно-освітнього впливу на добробут і життя України. Важливу роль у цих процесах відіграють взаємодія держави і суспільства, політичні лідери, інститути громадянського суспільства, соціальне партнерство, місцеве самоврядування, неурядові організації. Покладаємо надії, що подальші дослідження формування моделі державної політики розвитку благодійності та меценатства будуть більш вагомими і принесуть для громади багатоочікуючі плоди.

¹ Сидоренко О., Вікар К.Мк. Огляд громадських і благодійних організацій на Україні. — К.: Центр інноваційного розвитку, 1998. — 107 с.

² Слабошпицький М., Сорока М. Меценат, який не відмовився бути українцем. — К.: «Ярославів вал», 2002. — С. 276.

³ Руденко С., Куц С., Шаповалов Л.В. Благодійність в США: юридичні та практичні аспекти. — К.: Асоціація «Бостон — Київ — міста побратими», 1997. — 112 с.

⁴ Ткаченко О.В. Підприємницька та меценатська діяльність родини Терещенків в Україні (1861–1917рр.) ... Дис. канд. іст. наук: 07.00.01. — К., 1998. — 224 с.

⁵ Стосцький В. Всеукраїнський конкурс об'єднав талановитих // Пожежна безпека. — 2007. — №7. — С. 34–35.

⁶ Синецький С.В. Российские волонтеры: черты социального портрета // Благотворительность в России. 2001. / Под. общ. ред. А.Лейкинда. — СПб: Полярная звезда, 2002. — С. 551–612.

⁷ Айриш Л., Рутсен Д. Проблеми перереєстрації НПО // Міжнародний Журнал Некомерційного Права (МЖНП). — 1999. — №3. — <http://www.icnl.org/Journal.html>

⁸ Соціальна інфраструктура та комунікаційне забезпечення регіону: Навч. посіб. / За ред. М.К.Орлатого, О.С.Ігнатенка. — К.: Вид-во НАДУ, 2006. — С. 124.

⁹ Сидоренко О. Громадські і благодійні організації України // Перехрестя. — 2000. — №2. — С. 20–21.

¹⁰ www.eurasia.org

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо відродження Софії Київської як загальнонаціонального духовного центру» від 30 грудня 2005 р. №1881 /2005 // Урядовий кур'єр. — 2005. — №3. — С. 2.

¹⁴ Грицук В., Мацапура П. Портрет мецената на фоні національного музею // Mahazine Airport. — 2005. — №5. — С. 22–25.

¹⁵ Скалацький К.Г. Павло Матвійович Горобець 1905–1974. — Полтава: АСМІ, 2006. — 107 с.

¹⁶ Горбачова І.Е. Авангард Розалиї Рабинович (1895–1988). — К., 2006. — 39 с.

¹⁷ Горбачова І.Е. Художник Николай Адрианович Прахов. 1873–1957. — К., 2006. — С. 3.

Г.Васильчук

«РАДЯНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ»: СУЧАСНІ ТЛУМАЧЕННЯ ТА АКсіОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

Можна погодитися з тим, що в українській науці відбувається перехід від написання класової історії до класичної національної історії. Але зміна її інституційного статусу не може поліпшити наукового пізнання, яке є продуктом індивідуальної інтелектуальної діяльності. Деідеологізація науки, тобто очищення від намулу політичних уподобань, дозволяє уникнути чергового міфотворення, схематизму і догматизму. У зв'язку з цим мають рацію вчені, які, підкреслюючи «патріотичний екстаз» сучасного «середньостатистичного» українського історика, не абсолютизують ситуацію. Автор поданої розвідки має на меті проаналізувати деякі погляди на поняття «радянська інтелігенція» та представити сучасний історіографічний дискурс.